

A NARRATÍV BEVONÓDÁS SKÁLA MAGYAR NYELVŰ ADAPTÁCIÓJA

PAPP-ZIPERNOVSZKY Orsolya
ELTE PPK Pszichológiai Intézet
papp-zipernovszky.orsolya@ppk.elte.hu

DEÁK-KOVÁCS Tímea
PTE BTK Pszichológiai Intézet
timea.deak.kovacs@gmail.com

BÁLINT Katalin Éva
Faculty of Social Sciences, Communication Science, Vrije Universiteit Amsterdam
k.e.balint@vu.nl

KOVÁCS András Bálint
ELTE BTK Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet
kovacs.andras.balint@btk.elte.hu

ÖSSZEFOGLALÓ

Háttér és célkitűzések: Elmerülni a történetben a filmnézés egyik legfőbb motivációja, az átélt élvezet forrása. A filmfogyasztás előretörésével fontosnak tartjuk a nemzetközileg is elismert, számos pszichológiai korrelátummal rendelkező Narrative Engagement Scale magyar nyelvű validálását.

Módszer: Hozzáférhetőségi mintavételt alkalmazó keresztmetszeti kutatásunkban 406 fő vett részt (234 nő; átlagéletkor: 30,8 év, $SD = 10,9$), akik a *Valami két* és/vagy az *Apa és lánya* c. rövidfilmeket nézték meg.

Mérőeszközök: Narratív Bevonódás Skála (NBS), Interperszonális Reaktivitás Index (IRI), Tellegen Abszorpció Skála (TAS), Élvezet Skála, Tetszés Index és demográfiai, illetve filmnézési szokásokra vonatkozó kérdések.

Eredmények: A konfirmatív faktoranalízisben a négyfaktoros modell illeszkedési mutatói a *Valami kéknél* kitűnőek, az *Apa és lánya* c. filmnél pedig elfogadhatóak voltak. A skála és az alskálák belső konzisztenciái mindkét filmnél az elfogadható 0,7 feletti tartományba estek (Cronbach- α : 0,72–0,93). A konkurens validitásnál a Narratív Bevonódás összpontszám minden alskálával közepes vagy erős, szignifikáns korrelációt mutatott ($r = 0,55–0,76$) mindkét filmnél. A konvergens validitás vizsgálatánál a narratív bevonódás szignifikáns,

gyenge, pozitív összefüggésben állt a vonásabszorpcióval és a vonásempátiával. A prediktív validitásnál mindkét filmnél a narratív bevonódás összpontszáma és bizonyos alskálák jelentősen előrejelezték a Tetszés és az Élvezet mértékét, valamint a *Valami kéknél* három nemi erőszakra vonatkozó attitűdállítással való egyetértés változását is előrejelezték a Figyelmi fókusz és az Érzelmi bevonódás alskálája, azonban elhanyagolható mértékben. A nők, a magasabb iskolai végzettségűek és az idősebbek átlagosan jobban bevonódtak a narratívába mindkét filmnél.

Következtetések: A Narratív Bevonódás Skála érvényes és megbízható mérőeszköz eltérő műfajú filmek esetében is.

Kulcsszavak: Narratív Bevonódás Skála, Narrative Engagement Scale, validálás, Interpersonális Reaktivitás Index, Tellegen Abszorpció Skála

BEVEZETÉS

A történetben való elmerülés az olvasás és filmnézés egyik legfőbb motivációja, az átélt élvezet forrása. Vizsgálata – a filmtudományi és a művészetpszichológiai elméletalkotás gazdagítása mellett – olyan gyakorlati haszonnal is jár, mint a médiaismeretek oktatási tudásbázisának megszilárdítása, a meggyőzés és attitűdváltozás elősegítése a reklámpszichológia és a politikai pszichológia alkalmazott területén, vagy a filmterápia hatásának jobb megértése.

A bevonódás fogalmi előzményei és rokon konstruktumai

A fiktív világ hatása fennmaradhat az olvasás közvetlen befejezése után is – lebegő hangulatok, a világról és önmagunkról alkotott elképzelések változása formájában (Kuiken et al., 2004). Coleridge esztétikai elméletéből bontják ki a bevonódás különböző formáit, mint például *identifikáció*, *empátia*, *szimpátia*, *egyesülés* vagy *rezonancia*.

Az elnevezésbeli sokféleség mögött a szerzők szerint minden fogalom tartalmazza a szöveg kifejező potenciáljának

jelentésteli megragadását, illetve egy másik szemszögének érzelmekkel átszőtt megértését. Azonban különböznek például abban a tekintetben, hogy a bevonódás affektív, kognitív és cselekvéses dimenzióiból melyiket foglalják magukban; kiterjednek-e a szelf és a másik közötti hasonlóságok észlelésére; vagy irányulnak-e érzelmek a másik felé.

A személyes bevonódás feltételeit és hatásait vizsgáló 2004-es *Poetics* különszám előszavában Lauwerse és Kuiken a narratív világ élénk jelenvalóságát hangsúlyozza az előbb említett jellegzetességek mellett, ami a *transzportáció*, *abszorpció*, illetve *jelenlét* gyűjtőfogalma alatt került a vizsgálatok fókuszába.

Az abszorpció mint vonás

Az abszorpciót Tellegen és Atkinson (1974) olyan vonásként határozták meg, mely a személy összes reprezentációs (perceptuális, képzeleti, fogalmi, motoros) forrását lekötve a teljes, integrált figyelem epizódjainak előfordulási valószínűségeit határozza meg. A figyelem ilyen típusú működése feltételezésük szerint tárgyának – legyen az egy műalkotás, a természet, egy másik ember, saját szelfünk vagy egy

emlék – valóságosságát felfokozó érzékeléshez vezet, kizár minden más elterelő ingert, és általánosságban a valóság és a szelf megváltozott érzékelését eredményezi. Az abszorpció kognitív komponense felöleli az eltérő reprezentációs modalitások szinergikus, szinesztetikus működését az integrált mentális kép kialakításának érdekében. Ezen kívül tartalmazza a reprezentációk sokféleségét és empatikus minőségét. Motivációs-affektív összetevője pedig az élményekre való nyitottság érzékeny, toleráns formája, amely magában foglalja a mély bevonódást lehetővé tevő tárgyakapcsolatok iránti vágyat és felkészültséget.

Transzportáció egy fiktív világba

Az abszorpciókutatásban újabb lépést jelentett Gerrig *Experiencing Narrative Worlds* (1993) című munkája, melyben két metaforához köti az olvasók fenomenológiai bevonódásélményeit: az elragadtatáshoz (*transportation*) és az eljátszáshoz (*perform*). A befogadók gyakran számolnak be arról, hogy a narratívum elragadta, hatalmába kerítette őket annak révén, hogy eljátszatja az egyes szerepeket velük. Miközben az „itt és most” helyett a fiktív világ válik élményeik keretévé, gyakori érzés a szelf elvesztése. Gerrig tételesen felsorolja a transzportáltság jellemzőit: az olvasót átszállítják egy másik világba egy transzportációra alkalmas eszközzel, miközben figyelmeztetik rá, hogy igazodjon a helyi szokásokhoz. Ennek eredményeként bizonyos cselekvések elvégzésén keresztül az utazó nagyobb távolságba kerül eredeti világától, aminek egyes aspektusai, tényei így elérhetetlenné válnak számára. Végül az élmények hatására megváltozva tér vissza eredeti világába, például abban a tekintetben, hogy milyen emberek is vagyunk

mi. Az eljátszás alatt Bartlett nyomán azokat a kognitív készségeket érti, melyek révén az olvasó saját korábbi tapasztalatait felhasználva meg tudja alkotni a fiktív világ reprezentációját. A két metaforából Green és Brock a transzportáció fogalmát fejlesztette tovább a figyelemnek, a képzeletnek és az érzelmeknek a történet eseményeire irányított, integratív összeolvadásaként. Egy lenyűgöző történet olvasói elvesztik az idő fonalát, nem érzékelik a körülöttük zajló eseményeket, és teljes mértékben belemerülnek a fiktív világba. Meghatározásukat a Tellegen-féle abszorpció, illetve Csikszentmihályi flow fogalmához érzik közelállónak, azzal a különbséggel, hogy a narratívumokra adott élményjellegű választ igyekszik megragadni, amit általánosságban a narratív hatás kulcsának tartanak. Kísérleteik elsősorban a transzportációból következő meggyőzésre, hiedelemváltásra irányulnak (Green & Brock, 2004). A narratív fikciók az attitűdváltozást nem direkt retorikai üzenetekkel, hanem érzelmi helyzetek modellezésével, érzelmi válaszok kiváltásával érik el (Bálint, 2012; Djikic et al., 2009; Mar et al., 2006; Oatley, 1999).

A narratív bevonódás elmélete

Busselle és Bilandzic (2009) kritikája szerint a transzportáció Green és Brock által felállított összetevői elméleti megfontolásokból származnak, és nem tapasztalati tényeken alapulnak, így kevésbé pontosan fedik le a nézői válaszok sokrétűségét. Ezért a szerzők egy olyan konstruktumot hoztak létre, amely összegyűjti és rendszerezi a már létező, narratívával kapcsolatos koncepciót, valamint a más tudományterületekről származó bevonódásfogalmak egyes aspektusait. Ezáltal a narratív élmény empirikus kutatásban jól használható,

átfogó, koherens és egyben differenciált mérőeszköze is megalkotható, ami egymáshoz köti a transzportáció és az identifikáció élményét. Modelljünkben – és az azt operacionalizáló skálában – a *narratív megértés* dimenziója azt írja le, hogy a néző mennyire érezte úgy, hogy képes volt megérteni a történetet. A fogalom a kognitív perspektíva felvétel, a kognitív feldolgozás könnyedsége és a narratív realizmus dimenzióit sűríti. A narratív megértést ezek alapján úgy határozhatjuk meg, mint a fiktív világról alkotott mentális modellek megalkotásának könnyedségét. Az érzelmi bevonódás összetevő a szimpátiával, az empátiával és az identifikáció érzelmi aspektusaival áll összefüggésben. Tételei a szereplőkről és az irántuk érzett affektív válaszközlésről szólnak, azonban nem a konkrét diszkrét érzelmekre utalnak, hanem inkább az érzelmi tapasztalat erősségére (Busselle & Bilandzic, 2009).

A *figyelmi fókusz* alskála a flow koncepciójához kapcsolódik, ami szoros összefüggésben áll az örömmérettel és az élvezettel is (Busselle & Bilandzic, 2008). A mérőeszközben arra vonatkozik, hogy az egyén milyen mértékben tudta kizárni a zavaró tényezőket, és teljes figyelmi kapacitását a történet befogadására fordítani. A *narratív jelenlét* annak az érzését közvetíti, hogy a befogadó elhagyta a tényleges közegét, és belépett a fikció világába. Lee (2004, p. 37) definíciója alapján a jelenlét „az a pszichológiai állapot, amelyben a virtuális entitásokat szenzoros vagy nem-szenzoros módon valóságosnak éljük meg”. Ez a folyamat a befogadó körüli fizikai környezet és a szelf tudatának elhalványodásával, valamint annak az érzésével jár, hogy a személy egy másik téri időbe lép át (Busselle & Bilandzic, 2009). Ezek alapján a narratív jelenlét skála a transzportációhoz és

a humán–komputer-interakció vizsgálatában használatos jelenlét (*presence*) fogalmához kapcsolódik. Busselle és Bilandzic (2009) a narratív bevonódást és a transzportációt empirikusan összekapcsolja, eredményeik alapján pedig a két fogalom jelentős mértékben korrelál, és mindkettő kapcsolatban áll az élvezettel.

Empirikus kutatási eredmények szerint a narratív bevonódás létrejöttében egy harmadik döntő aspektus, a befogadó egyéni kognitív és személyiségjellemzői is meghatározóak lehetnek (Green et al., 2008; Sherry, 2004), például az abszorpció készség vagy a vonásjellegű empátia.

A narratív bevonódás mérőeszközei

Az első abszorpció mérőskálát Tellegen és Atkinson dolgozták ki 1974-ben (magyarul Simor et al., 2011) a személy egyéni információfeldolgozási jellegzetességének mérésére. A skála által operacionalizált tartós diszpozíció a külső és belső ingerek észlelésének, feldolgozásának és élménnyé alakításának módjait fedi le, vagyis a tudat állapotának megváltozására való nyitottsággal, az ingerekbe való intenzív bevonódás képességével és a fókuszált figyelem szintjével áll összefüggésben.

A Gerrig által konceptualizált transzportáció mérésére Green és Brock (2000) egy 15 tételből álló mérőeszközt fejlesztettek, mely a kognitív és érzelmi bevonódást, valamint a képzeleti aktivitás alskálákat tartalmazza eredetileg irodalmi alkotások esetében. A szerzők későbbi empirikus kutatásaikban (például Green et al., 2008) nem találtak szignifikáns kapcsolatot az egyes alskálák és az elméletük középpontjában álló narratívához kapcsolódó hiedelmek, illetve a narratíva hatására megjelenő

attitűdváltozások között, ezért szerencsésebbnek gondolták az általános transzportációs pontszám használatát.

A Busselle és Bilandzic-féle Narratív Bevonódás Skála

Az abszorpció, transzportáció, bevonódás szinonimaként használt konstruktumainak mérésében Busselle és Bilandzic 2009-ben kidolgozott Narratív Bevonódás Skála Green és Brockkal ellentétben a kognitív bevonódás alatt nem a képzeleti működés aktivitását méri, hanem elkülönítik a *narratív megértést*, a *figyelmi fókusz*t és a *narratív jelenlétet*, negyedik alskálaként pedig az érzelmi bevonódás szerepel. A fentiek alapján a dimenziókat két tengely mentén is elhelyezhetjük, amelyek közül az egyik a narratív világgal vagy a fiktív szereplőkkel való kapcsolat, a másik pedig a kognitív-affektív felosztás mentén határozza meg a bevonódási formákat vizuális narratívákra kidolgozva. Busselle és Bilandzic (2009) részben a narratív bevonódás különböző aspektusainak empirikus tesztelésére más mérőeszközökben már meglévő tételeket használt fel. Különböző mintákkal folytatott vizsgálatok során a tételek száma 12-re csökkent, amelyek négy faktorba sűrűsödtek, mindegyikben 3-3 tétellel. A narratív megértés alskála csak fordított tételeket tartalmaz, ezért Busselle és Bilandzic (2009) megjegyzi, hogy a dimenziót talán pontosabban írja le a megértés nehézségének a hiánya. A filmekbe való narratív bevonódásban elsődleges a megértés, de nem a megértési folyamat gördülékenységére figyelünk fel, hanem arra, ha az akadályokba ütközik. Az érzelmi bevonódás alskála tételei nem a specifikus diszkrét érzelmekre vonatkoznak, sokkal inkább az érzelmi tapasztalat intenzitására vagy

arousal faktorára (Busselle & Bilandzic, 2009). Az érzelmi bevonódás alskála a szimpátiával, az empátiával és az identifikáció érzelmi aspektusaival áll összefüggésben. A figyelmi fókusz alskála a flow koncepciójával áll kapcsolatban (Busselle & Bilandzic, 2008). A narratív jelenlét alskála pedig a transzportáció és a jelenlét fogalmához kapcsolódik. Szerintük a befogadó akkor él át narratív bevonódást, amikor a mentális modellek konstrukciója akadálymentes, folyamatos. A mérőeszköz kifejlesztésekor a szerzők több mintán és több filmalkotáson tesztelték a faktorstruktúrát és a mérőeszköz konvergens validitását, demográfiai változókkal való összefüggéseket azonban nem közöltek. Ez a gyakorlati fókusz fennmaradt az idegen nyelvű adaptációkban is: a skálát még héber (Tal-Or, 2019), spanyol, olasz és német (Soto-Sanfiel & Angulo-Brunet, 2020) nyelvre fordították le, és olyan változatos célokra használták, mint a számítógépes játékokkal (Sherrick, 2021), klímavédelemmel (Bilandzic & Sukalla, 2019), mozambiki rádiós drámával (Riley et al., 2020), realitykkel (Kühne & Oprea, 2020), Donald Trump twitterezésével (Tamul et al., 2020), HIV-vel élő nők dohányzásával (Kim et al., 2020) és storytellinggel (Kleinman et al., 2020) kapcsolatos bevonódás. Részletes pszichometriai leírást azonban nem közöltek ezekhez a változatokhoz.

Célok, hipotézisek

Célunk Busselle és Bilandzic (2009) Narrative Engagement Scale mérőeszközének magyar nyelvű adaptációja és validálása. A mérőeszköz multidimenzionalitása és a vizuális narratívák szélesebb körű használata miatt döntöttünk ennek a skálának az adaptációja mellett.

Az egyes validitás-tesztelések kapcsán a következő hipotéziseket fogalmaztuk meg:

1. A magyar nyelvű Narratív Bevonódás Skálán (a továbbiakban NBS) is reprodukálható az eredeti, négyfaktoros struktúra (H1, konstruktumvaliditás). Ezt a feltételezésünket megerősítő faktorelemzéssel ellenőriztük.
2. A konvergens validitáshoz a Tellegen és Atkinson-féle vonásszintű abszorpciót (H2) és a vonásemptiát (H3) mértük: Busselle & Bilandzic (2008) eredeti koncepciójával összhangban, melyben az érzelmi bevonódás az empátiával, a figyelmi fókusz pedig a koncentrált figyelemirányítással áll kapcsolatban, azt feltételeztük, hogy pozitív korrelációt kapunk a narratív bevonódással. A transzportáció és az Interperszonális Reaktivitás Index Fantázia alskálájának pozitív korrelációjáról számolt be Hall & Bracken (2011) vizsgálata is.
3. A szakirodalomban legtöbbször vizsgált kapcsolat a bevonódás és a pozitív érzelmek között van (ld. például Tal-Or & Cohen, 2010). Kutatásunkban ezért feltételezzük, hogy az NBS és az Élvezet (H4), valamint a Tetszés között (H5) közepes, szignifikáns pozitív összefüggés van. Green és Brock (2000) kutatásaihoz hasonlóan a *Valami kék* c. film alkalmazása során attitűdváltozást is mértünk; hipotézisünk szerint lesz olyan filmmel konzisztens attitűd, ami magas bevonódás esetén változást mutat (H6) (prediktív validitás).

MÓDSZEREK

Minta

Az adatfelvétel 2013 és 2018 között zajlott, a Szegedi Tudományegyetem oktatók által kiképzett BA és MA tanulmányokat folytató, (öt) végzős Pszichológia szakos hallgatói által szakdolgozat és műhelymunka tárgyak keretein belül. Az összesített adatbázisban 406 fő szerepel, 172 férfi és 234 nő, átlagéletkoruk = 30,8 év ($SD = 10,9$). 45,4% felsőfokú (főiskola, egyetem, doktori fokozat), 51,8% pedig középfokú (érettségi, szakiskola) iskolai végzettséggel rendelkezik. A minta egyik része a *Valami kék* c. rövidfilmet látta (195 fő; 86 férfi és 109 nő, átlagéletkoruk = 30 év ($SD = 11,2$)), a másik része pedig a Green és Brock kutatásában is használt *Apa és lánya* c. animációs filmet (207 fő; 86 férfi és 121 nő, átlagéletkoruk = 28,5 év ($SD = 10,2$ év)) (Összefoglalóan ld *1. táblázat*). A minta összeállítása kezdetben kényelmi kiválasztással történt, jellemzően az adatfelvevő hallgatók ismerősi köréből, később a heterogenitásra és a demográfiai változók mentén kiegyenlített csoportlétszámokra való törekvés miatt irányítottan. Egy nagyobb, 100 fős minta került az összesített adatbázisba a Szegedi Határrendészeti Oktatóbázisról és a Szegedi Rendészeti Szakgimnáziumból az iskola igazgatójának engedélyével rendőröktől és rendőrnek tanuló diákoktól.

A vizsgálat 2013-ban kezdődött, amikor a névtelen, egészséges mintán végzett kérdőíves vizsgálathoz még nem volt szükség etikai engedélyre. Mindazonáltal a vizsgálat rendelkezik a Szegedi Tudományegyetem Pszichológiai Intézetében minden egyes empirikus – szakdolgozati és műhelymunka elvégzéséhez szükséges – etikai

1. táblázat. A minta jellemzői

Kategória	Gyakoriság	%
Nem		
Nő	234	42,6
Férfi	172	57,4
Iskolai végzettség típusa		
Nincs érettségi	48	15,6
Érettségi	111	36,2
Főiskola	69	22,5
Egyetem	61	12,9
Megnézett film		
<i>Valami kék</i>	195	48
<i>Apa és lánya</i>	207	52

jóváhagyással. Az informált beleegyezés szövegében biztosítottuk a kitöltőket az anonimitásról, a kitöltés következmények nélküli megszakíthatóságáról, és elérhetővé tettük a kutatásvezető e-mail-címét is felmerülő kérdések esetén. Emellett a célteszt művészetpszichológiai vizsgálatban való használatát jóváhagyta az Egyesített Pszichológiai Kutatás-Értékelési Bizottság (az etikai engedély száma: 2021-123).

Vizsgálati eszközök

Filmek

Valami kék (Zomboráczi Virág, 2011): A 15 perces magyar élőszereplős dráma műfajú rövidfilm egy falusi lakodalmat mutat be, ahova a menyasszony régi osztálytársát is elhívta. A film apró fordulataival, a vidéki és városi életet szembeállító mozzanataival egyszerre tragédia és komédia, ami végül egy nemi aktusra való kényszerítésbe torkollik. A film többszereplős, többféle karakterrel való azonosulást kínál fel, enigmatikus formája miatt hívja

a mentalizációs képességek működtetését, és attitűdformálásra is felhasználható.

Apa és lánya (Michael Dudok de Wit, 2000): Ez a 8 perces, holland animációs filmetűd egy lány életciklusait dolgozza fel az édesapja elvesztése után szimbolikusan. A barátnők – szerelem – család – időskor szakaszait az apával közös hely felkeresése tagolja. Az élet végi számvetés után a film az apával való újratálalkozással fejeződik be. Ez a film is alkalmas a főszereplővel való érzelmi azonosulásra, a szimbolikus-balladisztikus eszközök pedig a mentalizációs képességek működtetését segíthetik elő.

Kérdőívek

A személyek elsőként demográfiai adataikat adták meg (életkor, nem, iskolai végzettség, foglalkozás és családi állapot), valamint a filmnézési szokásaikról tettünk fel nekik kérdéseket, például hogy milyen gyakran néznek filmeket, és milyen műfajokat kedvelnek leginkább. Ez utóbbit általunk felsorolt műfajoknál kellett jelölniük egy 7 fokozatú Likert-skálán.

Narratív Bevonódás Skála (*Narrative Engagement Measure*, Busselle & Bilandzic, 2009): a magyar változat az eredeti mérőeszköz 12 tételéből, 4 alskálából áll, mind-egyikhez 3-3 tétel tartozik: 1. Narratív Megértés (pl. „Bizonyos részeken nehéz volt megértenem, hogy mi történik a filmben.”), 2. Figyelmi Fókusz (pl. „A film közben elkalandoztak a gondolataim.”), 3. Érzelmi Bevonódás (pl. „A történet megérintett érzelmileg.”), 4. Narratív Jelenlét (pl. „A film közben úgy éreztem, hogy habár fizikailag a teremben vagyok, de képzeletben a történet világában vagyok benne.”). A Narratív Megértés és a Figyelmi Fókusz tételei inkább a bevonódás hiányára kérdeznak rá. A válaszadás 7 fokozatú Likert-skálán történik, ahol 1 – egyáltalán nem jellemző; 2 – kicsit jellemző; 3 – valamennyire jellemző; 4 – közepes mértékben jellemző; 5 – eléggé jellemző; 6 – nagyon jellemző; 7 pedig a „teljes mértékben jellemző” megítélésre vonatkozik. Az eredeti, angol nyelvű mérőeszközben az egyes alskálák belső megbízhatósága (Cronbach- α) a kifejlesztésének négy vizsgálatában egy érték kivételével az elfogadható 0,7 feletti volt (Narratív Megértés: 0,58 és 0,78 között; Figyelmi Fókusz 0,79 és 0,85 között; Érzelmi Bevonódás: 0,71 és 0,86 között; Narratív jelenlét: 0,7 és 0,84 között; összpontszám: 0,8 és 0,86 között).

A prediktív validitás vizsgálatára az NBS-sel együtt vettük fel a Tal-Or és Cohen (2010) alapján adaptált 3 tételes Élvezet Skálát, amely a filmi élvezetre, a filmmel kapcsolatos érzelmi élményekre kérdezett rá, és egy *Tetszés Indexet* is, ahol a film értékelését jelölhették a személyek egy 1–7-ig terjedő Likert-skálán. Az eredeti Élvezet skála belső megbízhatósága 0,89 volt.

Attitűd állítások: A *Valami két* c. film előtt és után hét, nemi erőszakra vonatkozó

állításról (pl. „A nemi erőszak áldozatai is tehetnek róla, hogy áldozattá válnak.”) kellett eldönteniük a személyeknek, hogy mennyire értenek vele egyet egy 7 fokú Likert-skálán, ahol 1 = Egyáltalán nem értek egyet, 2 = általában véve nem értek egyet; 3 = inkább nem értek egyet; 4 = egyet értek is, meg nem is; 5 = inkább egyetértek; 6 = általában véve egyetértek; 7 = teljesen egyetértek. Ezekkel kívántuk a prediktív validitás részeként ellenőrizni a bevonódás hatására bekövetkező attitűdváltozást.

Interperszonális Reaktivitás Index (*Interpersonal Reactivity Index*, IRI, Davis, 1980; magyar fordítás: Kulcsár, 1998): Davis 1980-ban alkotta meg a vonásszintű empátia mérésének multidimenzionális mérőeszközét, a 28 tételes IRI-t, melynek állításairól egy 5 fokú Likert-skálán kell jelölni, hogy az mennyire igaz a vizsgálati személyre nézve. Az önjellemző kérdőív állításai között az empátia affektív és kognitív oldalára irányuló mondatokat is találunk 4 dimenzióba rendezve. A Fantázia alskála testesíti meg a fikciós helyzetekbe való beleélés képességét, a műalkotásokba való belefelejtkezést és a kitalált karakterekkel való azonosulás képességét. Az Empátiás törődés alskála a mások kínos vagy szomorú helyzetébe való beleérzést, az általános szimpátia és azonosulási tendenciák mértékét adja meg. A Perspektíva felvétel alskála a sajáttól eltérő nézőpontok felvételének és abba való belegendoláshoz mutatója. A Személyes Distressz alskála pedig a nehéz helyzetben lévő mások miatt érzett frusztrációt, a problémák kezelésének és megfigyelésének típusait ragadja meg leginkább. Az eredeti mérőeszköz Cronbach- α értékei 0,70 és 0,78 között helyezkedtek el.

Tellegen Abszorpciós Skála (*Tellegen Absorption Scale*, TAS; Tellegen &

Atkinson, 1974; hazai adaptáció: Simor et al., 2011): az adott élményekben való teljes elmerülést mint egy sajátos információfeldolgozási módot méri 34 tételével és 6 különböző faktorával: 1. Lebilincselő élményekre való fogékonyság, 2. Szinesztézia, 3. Kiterjesztett kogníció, 4. Tevékenységekben való teljes elmerülés, 5. Emlékek élénksége, 6. Kiterjesztett tudatosság. A skála inkább egyfajta általános tulajdonságot mutat az abszorpcióra, nem egy adott ingertől is függő helyzeti állapotra mutat rá (mint például a NBS). A skála válaszadása kényszerválasztásos igen/nem. A teljes skála Cronbach- α értéke 0,86.

Eljárás

A magyar változat elkészítésének első lépésében engedélyt kértünk a kérdőívek kifejlesztőitől, Rick Buselle írásban járult hozzá a magyar nyelvű validáláshoz. Ezután a Beaton et al. (2000) által kidolgozott kérdőív-adaptációs metodológiát alkalmaztuk, vagyis az eredeti, angol nyelvű tételeket egy laikus és egy professzionális, angolul magas szinten beszélő személy fordította magyarra. Az eltérések megvitatása után létrehoztak egy magyar nyelvű munkaverziót, melyet két, angol anyanyelvű, de magyarul is magas szinten beszélő személy fordított vissza angolra. A két angol nyelvű verzió összevetése után a végleges tételeket a fordítók dokumentációi és letisztázott kérdéssorai alapján a szerzők hozták létre.

A vizsgálatot minden adatgyűjtő személyesen, csoportos formában végezte – előre megbeszélte filmvetítési körülmények között: projektorról vászonra vetítettek, nem túlszűfolt berendezésű teremben, a filmi hangot hangfalakkal játszották le.

Az általános tájékoztató és a beleegyező nyilatkozat kitöltése után egy 10 oldalból álló tesztlapot kaptak a vizsgálati személyek, melyben elsőként a demográfiai adatok és a filmnézéssel kapcsolatos szokások szerepeltek, majd a *Valami kék* című film esetében a nemi erőszakkal kapcsolatos attitűdre vonatkozó kérdések. Ezután következett a film levetítése, majd *A vizsgálati eszközök* részben bemutatott kérdőívek a következő sorrendben: NBS magyar változata, Élvezet skála, Tetszés Index, Interperszonális Reaktivitás Index és Tellegen-féle Abszorpcióskálák. Végül a *Valami kék* c. film után a közel azonos attitűdállítások másodsorra. Az *Apa és lánya* film esetében az eljárás az előzővel azonos volt, kivétel az attitűdre vonatkozó kérdések, melyek ennél a filmnél nem szerepeltek.

Statisztikai elemzés

Az adataink elemzéséhez a SPSS for Windows 28 és a 2.3.28 verziószámú Jamovi programot használtuk. A minta mérete a centrális határeloszlás tétel alapján (Lumley et al., 2002) lehetővé tette, hogy a kétváltozós összefüggéseknél paraméteres próbákat alkalmazzunk. Így az NBS alskáláinak összefüggéseit a konkurens validitásnál Pearson-korrelációval vizsgáltuk, csakúgy, mint az NBS és a konvergens validitásnál használt mérőeszközök korrelációit. Az NBS kapcsolatait a demográfiai jellemzőkkel az alábbi eljárásokkal vizsgáltuk: a korrrelációval, a nemmel független mintás t-próbákkal, az iskolai végzettséggel ANOVA-próbákkal. A szignifikáns ANOVA-teszteredményeket tovább elemeztük szóráshomogenitás esetén Hochberg-féle GT2, ennek hiányában pedig Dunnett-féle T3 post hoc próbákkal.

A szignifikáns összefüggést mutató demográfiai jellemzők együttes hatását is teszteltük az NBS-re többszörös lineáris regresszió segítségével.

A NBS konstruktumvaliditásának ellenőrzésére megerősítő faktorelemzést végeztünk a Jamovi program használatával. A megerősítő faktoranalízisnél az alábbi illeszkedési mutatókat vettük figyelembe Hu & Bentler (1999) alapján: megközelítési négyzetes középérték hiba (RMSEA): jó illeszkedés esetén $< 0,06$, míg elfogadható illeszkedésnél $< 0,08$, rossz illeszkedésnél pedig $\geq 0,1$ érték a kapott mutató értéke. A Tucker–Lewis-mutató (TLI) esetén $> 0,95$ értékek esetén jó illeszkedésről, $> 0,90$ esetén még elfogadható, $< 0,90$ eredmények esetén gyenge illeszkedésről beszélhetünk. Az összehasonlító illeszkedési mutató (CFI) esetében is $0,95$ felett jó, $> 0,9$ esetén elfogadható, $< 0,90$ eredmények esetén gyenge illeszkedésről beszélhetünk.

A skálák belső konzisztenciáját Cronbach- α mutatóval fejeztük ki, amely értéke $> 0,7$ elfogadható, $0,8$ felett jó és $0,9$ felett kiváló.

A prediktív validitásra vonatkozó feltételezéseinket lineáris regresszióelemzésekkel ellenőriztük.

Az elvégzett vizsgálatoknál azt az eredményt tekintettük szignifikánsnak, melynél a p érték kisebb volt, mint $0,05$.

EREDMÉNYEK

Az NBS faktorszerkezetének ellenőrzése

A NBS konstruktumvaliditásának ellenőrzésére megerősítő faktorelemzést végeztünk. Feltételezésünk az volt, hogy az eredeti négyfaktoros struktúra reprodukálható magyar

mintán is mindkét film esetében (H1). Az eredeti négyfaktoros, 12 ítemes struktúrát a két filmnél külön, standardizált értékekkel vizsgáltuk: az *Apa és lánya* filmnél $\chi^2(48) = 123$ ($p < 0,001$), az RMSEA értéke $0,0895$, a CFI $0,943$, a TLI-mutató pedig $0,921$ lett. Ez minden mutatónál az elfogadható tartományba esik. Az alacsonyabb illeszkedési mutatókat indokolhatja a 2-es, 5-ös és a 12-es tétel keresztöltése. A *Valami kék* esetében $\chi^2(48) = 69,4$ ($p = 0,023$), az RMSEA értéke $0,0465$, a CFI $0,986$, a TLI-mutató pedig $0,98$ lett. Ez minden mutatónál kifejezetten jó illeszkedést mutat.

A négyfaktoros struktúra megtartásához elvégeztük az alskálák és az összpontszám belső homogenitás vizsgálatát is. A Cronbach- α mutatókat mindkét filmre külön-külön adjuk meg (ld. 2. táblázat). A számításhoz a két fordított alskála tételit megfordítottuk (Narratív megértés, Figyelmi Fókusz). Az alskálák konzisztenciája az *Apa és lánya* c. filmnél $0,744$ és $0,903$, a *Valami kék* c. filmnél pedig $0,721$ és $0,928$ közöttiek, amik az elfogadható és a kiváló közötti értéknek számítanak. Kiemelendő, hogy a mérőeszköz belső konzisztenciája az adott alkotás műfajától, történetétől függetlenül is megmarad, H1 mindkét film esetén teljesült.

Az NBS konkurens validitása

A négyfaktoros struktúra elfogadható reprodukálása után a konkurens validitás részeként az NBS alskáláinak és összpontszámának együttjárásait ellenőriztük Pearson-féle korrelációs próbával. A Narratív Bevonódás összpontszám minden alskálával közepes vagy erős, szignifikáns korrelációt mutatott mindkét filmnél (ld. 3. táblázat). Ugyanakkor az *Apa és lánya* c. filmnél a Narratív

2. táblázat. Cronbach- α értékek és a narratív bevonódás alskálái

A Narratív Bevonódás Skála belső konzisztenciája			
Alskálák	Itemek száma	Valami kék c. film Cronbach- α ($N = 207$)	Apa és lánya c. film Cronbach- α ($N = 195$)
Érzelmi bevonódás	3	0,83	0,88
Figyelmi fókusz	3	0,90	0,81
Narratív megértés	3	0,93	0,90
Narratív jelenlét	3	0,72	0,74
Narratív bevonódás össz	12	0,77	0,81

3. táblázat. Az NBS alskálái közötti összefüggések

	1	2	3	4	5
1. Narratív megértés	1				
2. Narratív jelenlét	0,03 -0,18*	1			
3. Figyelmi fókusz	0,43** 0,49**	-0,01 -0,08	1		
4. Érzelmi bevonódás	0,17* -0,01	0,65** 0,667**	0,07 0,01	1	
5. Narratív bevonódás összpontszám	0,62** 0,56**	0,66** 0,56**	0,55** 0,61**	0,76** 0,68**	1

Megjegyzés: A táblázat egyes soraiban az *Apa és lánya* filmhez tartozik a felső számérték, a *Valami kék*hez pedig az alsó. A próbaértékek szignifikanciaszintjét *-gal jelöljük:

* $p < 0,05$; ** $p < 0,001$.

Jelenlét alskála csak az Érzelmi bevonódás alskálával függött össze, a Figyelmi Fókusz pedig csak a Narratív Megértéssel.

A *Valami kék* c. film NBS eredményei is hasonló együttjárásokat tártak fel az összpontszám és alskálái között. Leginkább az Érzelmi Bevonódás függött össze a Narratív Jelenléttel, míg a Figyelmi Fókusz csak a Narratív Megértéssel.

Az NBS konvergens validitás vizsgálata

A NBS konvergens validitásának vizsgálata során azt feltételeztük, hogy a műal-

kotásokba való bevonódás mértéke pozitív korrelációt mutat a vonásszintű abszorpcióval (H2, *Valami kék* c. film) és a vonásszintű empátiával (H3, *Apa és lánya* c. film). Ennek ellenőrzésére Pearson-féle korrelációt alkalmaztunk a TAS összpontszáma és alskáláinak pontszáma és az NBS összpontszáma és alskáláinak pontszáma között a *Valami kék* c. film esetén. A 4. táblázat azt mutatja, hogy a vonásszintű abszorpció szignifikáns, gyenge, pozitív összefüggést mutat a narratív bevonódással ($r(190) = 0,3$, $p < 0,001$). A TAS összpontszám közepesen erős kapcsolatot mutat a Narratív Jelenlét

4. táblázat. A narratív bevonódás (NBS) és alszállainak kapcsolata az abszorpciós képességgel (TAS) és annak dimenzióival

NBS	TTAS	Abszorpció	Élményfokékonyság	Színesztézia	Kiterjedt kogníció	Elmerülés az élményekben	Emlékelénkség	Kiterjedt tudat
Narratív megértés		0,03	0,07	-0,02	0,09	0,03	0,01	-0,07
Narratív jelenlét		0,45**	0,43**	0,34**	0,23**	0,38**	0,25**	0,37**
Figyelmi fókusz		-0,19**	-0,11	-0,07	-0,23**	-0,17*	-0,08	-0,19**
Érzelmi bevonódás		0,42**	0,46**	0,31**	0,17*	0,35**	0,3**	0,31**
Narratív bevonódás		0,31**	0,36**	0,24**	0,11	0,25**	0,21**	0,19**

Megjegyzés: A próbaértékek szignifikanciaszintjét *-gal jelöljük: * $p < 0,05$; ** $p < 0,001$.

és az Érzelmi Bevonódás alszállakkal, amelyek szintén közepesen erős szignifikáns korrelációban vannak az Élményfokékonysággal. Összefoglalóan, a Narratív Megértés alszálla kivételével az NBS minden alszálla szignifikáns, gyenge kapcsolatot mutat a TAS alszálláival.

Az *Apa és lánya* c. film NBS-pontszámait és az IRI-alszállainak értékeinek összevetését szintén Pearson-korrelációval vizsgáltuk (ld. 5. táblázat). Az IRI szintén gyenge, szignifikáns pozitív kapcsolatban áll a narratív bevonódással ($r(193) = 0,32$, $p < 0,001$). Az IRI összpontszáma legerősebben az Érzelmi Bevonódással korrelált szignifikánsan, közepesen pedig a Narratív Jelenléttel. Több aldimenzió között gyengébb szignifikáns korreláció mutatkozik, de legerősebben a Fantázia és az Empátiás törődés alszálla függött össze az Érzelmi bevonódással. A Narratív megértés és a Figyelmi Fókusz alszállák nem mutattak

összefüggést az empátiadimenziókkal. Összességében ezek az eredmények alátámasztották azon feltételezésünket, hogy a vonásszintű abszorpció (H2) és empátia (H3) pozitív, alacsony korrelációt mutat a narratív bevonódással.

A prediktív validitás vizsgálatai

A szakirodalomban a bevonódás érzelmi következményei a legtöbbet vizsgálták (Tal-Or & Cohen, 2010; Buselle & Bilandzic, 2009), így a prediktív validitás részeként lineáris regresszióelemzéssel ellenőriztük, hogy a nagyobb narratív bevonódás nagyobb élvezettel (H4) és tetszéssel (H5) jár-e együtt. Az *Apa és lánya* c. filmnél a Narratív Bevonódás összpontszáma az Élvezet skála varianciájának 33%-át jelezte szignifikánsan előre ($R^2_{adj} = 0,33$; $F(1) = 96,42$; $p < 0,001$; $\beta = 0,58$; $p < 0,001$), a Tetszés-indexnek

5. táblázat. A Narratív Bevonódás (NBS) és alskáláinak kapcsolata az Interperszonális Reaktivitás Indexszel (IRI) és aldimenzióival

NBS	IRI	Fantázia	Empátias törődés	Perspektíva	Distressz	IRI összes
Narratív megértés		0,0	0,04	0,06	-0,20**	-0,04
Narratív jelenlét		0,38**	0,31**	0,21**	0,24**	0,40**
Figyelmi fókusz		-0,15*	-0,08	-0,05	-0,19**	0,17*
Érzelmi bevonódás		0,52**	0,51**	0,33**	0,31**	0,58**
Narratív bevonódás összpontszám		0,31**	0,32**	0,23**	0,08	0,32**

Megjegyzés: A próbaértékek szignifikanciaszintjét *-gal jelöljük: * $p < 0,05$; ** $p < 0,001$.

pedig 39,5%-át ($R^2_{adj} = 0,39$; $F(1) = 63,00$; $p < 0,001$; $\beta = 0,63$; $p < 0,001$). Enter módszerrel vizsgálva a 4 alskála hatását az Élvezetre és a Tetszés-indexre, a modellek szignifikánsak (Élvezet: $R^2_{adj} = 0,40$; $F(4) = 33,49$; $p < 0,0001$; Tetszés: $R^2_{adj} = 0,47$; $F(4) = 21,91$; $p < 0,001$), önálló szignifikáns előrejelző hatással az Élvezetre a Narratív megértésen kívül mindhárom alskála rendelkezik ($\beta_{\text{Narratív Jelenlét}} = 0,3$; $p < 0,0001$; $\beta_{\text{Figyelmi fókusz}} = 0,13$; $p = 0,039$; $\beta_{\text{Érzelmi bevonódás}} = 0,38$; $p < 0,001$), a Tetszésre pedig a Narratív jelenlét (Tetszés $\beta = 0,45$; $p < 0,001$) és az Érzelmi bevonódás alskálák (Tetszés $\beta = 0,27$; $p = 0,015$). A *Valami kék* című film esetén a Narratív Bevonódás összpontszáma az Élvezet skála varianciájának csupán 16,9%-át jelezte előre ($R^2_{adj} = 0,169$; $F(1) = 42,95$; $p < 0,001$; $\beta = 0,42$; $p < 0,001$), ami ugyanakkor szignifikáns hatás. A Tetszés-indexnél a populációra általánosított magyarázó erő 19,7% ($R^2_{adj} = 0,197$; $F(1) = 24,25$; $p < 0,001$; $\beta = 0,45$; $p < 0,001$). Enter módszerrel vizsgálva a 4 alskála hatását az Élvezetre és

a Tetszés-indexre, a modellek szignifikánsak (Élvezet: $R^2_{adj} = 0,34$; $F(4) = 27,02$; $p < 0,001$; Tetszés: $R^2_{adj} = 0,23$; $F(4) = 8,22$; $p < 0,001$), önálló szignifikáns előrejelző hatással az Élvezetre egyedül a Narratív jelenlét alskála bír ($\beta_{\text{Narratív Jelenlét}} = 0,51$; $p < 0,0001$), a Tetszésre pedig az előző filmmel megegyezően a Narratív jelenlét (Tetszés $\beta = 0,34$; $p = 0,001$) és az Érzelmi bevonódás alskálák (Tetszés $\beta = 0,26$; $p = 0,011$). Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy mindkét film esetében teljesültek hipotéziseink, ugyanis a narratív bevonódás összpontszáma és bizonyos alskálák jelentősen előrejelezték a tetszés és az Élvezet mértékét.

A prediktív validitás további ellenőrzéseként következő hipotézisünk (H6) szerint a *Valami kék* c. filmnél lesz olyan filmmel konzisztens attitűd, ami a bevonódás mértékétől függően változást mutat. Első lépésben kiszámoltuk az attitűdváltozást (a film utáni egyetértés pontszámából kivontuk az előtte adott egyetértés pontszámát), majd ezt korreláltattuk a narratív bevonódás összpontszámával és az egyes skálák

pontszámával. A predikciót mutató lineáris regresszióelemzést csak az előzetesen $p < 0,05$ szignifikanciaszinten együttjárást mutató állítások és NBS alsókálák között végeztük el. A figyelmi fókusz megtartása mind az elkövetőre („A nemi erőszaktevő is tehet arról, hogy az erőszak megtörténik.”), mind az áldozatra („A nemi erőszak áldozatai is tehetnek róla, hogy áldozattá válnak.”) vonatkozó állításokkal való nagyobb egyetértést szignifikánsan előre jelezte ($F_{\text{elkövető}}(95) = 4,74; \beta = 0,22; p = 0,032; F_{\text{áldozat}}(94) = 5,15; \beta = 0,23; p = 0,026$), ugyanakkor a modell magyarázó ereje mindkét esetben kicsi volt ($R^2_{\text{adj}} = 0,04; R^2_{\text{adj}} = 0,04$). Az érzelmi bevonódás „A nemi erőszak gyakran az áldozat alkoholos/tudatmódosult állapota miatt is történik.” állítást jelezte előre szignifikánsan ($F(95) = 7,62; \beta = 0,27; p = 0,007$) szintén alacsony magyarázó erővel ($R^2_{\text{adj}} = 0,06$). Összességében hatodik hipotézisünk részben teljesült: ugyan három állítással való egyetértés változását is előre jelezte a NBS két alsókálája, viszont elhanyagolható mértékben.

Nemi, iskolai végzettség szerinti és életkori különbségek a narratív bevonódásban

A narratív bevonódás nemi különbségeinek megállapításához független mintás t-próbát használtunk. Eredményeink szerint a férfiak és a nők narratív bevonódása szignifikánsan különbözik. A nők átlagosan jobban bevonódtak a narratívába mindkét film tekintetében (*Apa és lánya*: $t(193) = -2,48, p = 0,014, d = -0,36$; *Valami kék*: $t(204) = -2,97, p = 0,003, d = -0,39$). A bevonódás mértéke a Narratív jelenlét (*Apa és lánya*: $t(193) = -2,15, p = 0,033, d = -0,31$; *Valami kék*: $t(201,681) = -4,8,$

$p < 0,001, d = -0,65$) és az Érzelmi bevonódás (*Apa és lánya*: $t(193) = -2,9, p = 0,004, d = -0,42$; *Valami kék*: $t(202,776) = -4,5, p < 0,001, d = -0,61$) alsókálakon mutatott szignifikáns különbséget – minden esetben a nők javára a *Valami kék* c. filmnél közepes hatásméret mellett.

Az iskolai végzettség és az NBS összefüggéseit One-way ANOVA vizsgálattal és post hoc tesztekkel ellenőriztük. Szignifikáns különbség mutatkozott mindkét film esetén az összpontszám (*Apa és lánya*: $F(3) = 6,62, p < 0,001$; *Valami kék*: $F(3) = 6,88, p < 0,001$), a Narratív Jelenlét (*Apa és lánya*: $F(3) = 5,27, p = 0,002$; *Valami kék*: $F(3) = 10,04, p < 0,001$), és az Érzelmi Bevonódás (*Apa és lánya*: $F(3) = 14,79, p < 0,001$; *Valami kék*: $F(3) = 11,19, p < 0,001$) tekintetében. A post hoc tesztek alapján a *Valami kék* c. filmnél a narratív bevonódás összpontszám szignifikánsan magasabb volt a főiskolai diplomával rendelkezők esetében az érettségivel nem vagy csak érettségivel rendelkezőkhöz képest. A Narratív jelenlét és az Érzelmi bevonódás alsókáláknál az egyetemi diplomával rendelkezőknek szignifikánsan magasabb pontja volt, mint az érettségivel nem és a csak érettségivel rendelkezőknek. Emellett a Narratív bevonódás alsókálában az érettségivel nem rendelkezők, az Érzelmi bevonódásnál pedig az érettségivel rendelkezők és a főiskolai végzettségűek közt is szignifikáns különbségek jelentkeztek – mindkét esetben az utóbbiak javára. Az *Apa és lánya* c. filmnél az összpontszámban és a Narratív jelenlétben az egyetemi diplomával és érettségivel rendelkezők között volt szignifikáns különbség – az előbbieik javára. Az Érzelmi bevonódás alsókálán a főiskolai és egyetemi diplomával rendelkezőknek volt szignifikánsan magasabb pontszáma mind az érettségivel

nem, mind az érettségivel rendelkezőkhöz képest. Tehát mindkét filmnél a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők jobban bevonódtak érzelmileg, nagyobb mértékben szűnt meg számukra a külvilág a film nézése közben, mint az alacsonyabbal rendelkezőknél, és az összpontszámuk is magasabb volt.

Az életkor és a narratív bevonódás között a Pearson-féle korreláció szignifikáns, gyenge, pozitív összefüggést mutatott mindkét film esetében (*Apa és lánya*: $r(193) = 0,3$; $p < 0,001$) és *Valami kék*: $r(202) = 0,27$; $p < 0,001$).

Ezen demográfiai változók együttes előrejelző értékét is vizsgáltuk lineáris regresszióval Enter módszerrel: a *Valami kék* c. film esetében egyedül az Érzelmi bevonódás esetében bírt a modell szignifikáns előrejelző értékkel ($R^2_{adj} = 0,08$; $F(4) = 3,03$; $p = 0,018$), önálló szignifikáns predikció csak az életkort jellemezte ($\beta = 0,32$; $p = 0,009$). Az *Apa és lánya* c. filmnél a narratív bevonódás összpontszámot szignifikánsan jelzi előre a fenti demográfiai jellemzőkből álló modell ($R^2_{adj} = 0,09$; $F(4) = 5,08$; $p = 0,001$), a varianciának azonban csak 9,5%-át magyarázzák. Önálló szignifikáns predikció az életkort jellemezte ($\beta = 0,21$; $p = 0,027$), tendenciaszinten pedig a nemet ($\beta = 0,15$; $p = 0,061$). A narratív bevonódás alskálái vonatkozásában a demográfiai jellemzőkből álló modell a Narratív jelenlétet és az Érzelmi bevonódást jelezte előre szignifikánsan (Narratív megértés: $R^2_{adj} = 0,07$; $F(4) = 3,99$; $p = 0,004$; Érzelmi bevonódás: $R^2_{adj} = 0,21$; $F(4) = 11,56$; $p < 0,001$). Önálló prediktív értéke a Narratív jelenlétre ismét az életkornak volt ($\beta = 0,26$; $p = 0,004$), az Érzelmi bevonódásra pedig az életkornak ($\beta = 0,32$; $p < 0,001$) és az iskolai végzettségnek ($\beta = 0,19$; $p = 0,013$).

MEGVITATÁS

Eredményeink alapján elmondható, hogy a magyar nyelvű NBS érvényes és megbízható mérőeszköz, és megtartja az eredeti, négyfaktoros szerkezetet (H1) – két, eltérő műfajú film alkalmazása esetén is. A magyar nyelvű skála összpontszámának és az alskáláknak is az elfogadhatótól a kiválóig terjedt a belső konzisztencia értéke mindkét film esetében, ami leginkább a török nyelvű változathoz hasonlít, ahol az összkála reliabilitása 0,92 volt, az egyes alskáláké pedig 0,78 és 0,91 közötti (Yildiz Durak, 2019).

A konkurens validitás vizsgálata alapján, melyben az összpontszám az összes alskálával erős együttjárást mutatott, javasoljuk a skála alkalmazásakor az összpontszám kiszámítását és használatát is. Ez egybevág azzal, hogy bizonyos elméletalkotók kifejezetten alskálák nélküli konstruktrumról beszélnek a narratív bevonódás esetén (Feldman, 2018). Az összpontszám mindkét filmnél legerősebben az Érzelmi Bevonódással függött össze, ami – a korábbi szakirodalmi eredményeknek megfelelően (Hall & Bracken, 2011) – az abszorpció és az érzelmek szoros kapcsolatát erősíti meg. Az alskálák együttjárása esetünkben is két tengelyt rajzol ki: egyfelől az Érzelmi bevonódás és a Narratív jelenlét alskálák jártak együtt mindkét filmnél, másfelől pedig a Figyelmi fókusz és a Narratív megértés. Ez a két tengely azonban nem azonos a Buselle és Bilandzic (2009) által leírt narratív világgal vagy a fiktív szereplőkkel való kapcsolattal, illetve a kognitív-afektív felosztással. Inkább egy, az érzelmeket is magában foglaló, mélyebb jelenlétet jelöl a fiktív világban, másik oldalon pedig a kognitív-figyelmi kapacitás történeten való

tartását. Ennek módszertani magyarázata lehet, hogy a Narratív megértés és Figyelmi fókusz alskálák összes tétele fordított, tehát a figyelem elkalandozását és a meg-nem értést jelöli, míg az Érzelmi bevonódás és a Narratív jelenlét állításai egyenes pontozásúak. Tartalmilag az általunk kapott tengelyek jól illeszkednek Oatley (1999) befogadási kontinuum elméletéhez, melyben a befogadás egyik végéhez, a megfigyelő szerepben lévő nézőhöz inkább a Narratív Megértés és a Figyelmi Fókusz kapcsolódik, míg az érzésekkel azonosuló nézőhöz az Érzelmi Bevonódás mellett odatartozik a filmbe való transzportáció, beleélés, a filmet átérző Narratív Jelenlét is.

A konvergens validitást a narratív bevonódásnak a vonásszintű abszorpcióval és empátiával való együttjárásának vizsgálatával teszteltük. Hipotéziseinknek (H2 és H3) megfelelően pozitív, szignifikáns, gyenge kapcsolatot kaptunk a *Valami két c.* film esetében: az abszorpció az alskálák közül leginkább a Narratív Jelenléttel és az Érzelmi Bevonódással korrelált. A lebilincselő élményekre való fogékony-ságot mérő állítások között sok a vizuális ingerbe való belemerülés, így a mozgóképekbe való bevonódásért is felelhet ez a tulajdonság. Ugyanakkor Tellegen (1992) eredeti meghatározásának – a figyelem összpontosulásának és a jelenlét teljes megtapasztalásának összessége – némiképp ellentmond, hogy a Figyelmi Fókusz alskála csak a Kiterjedt Kogníció aldimenzióval mutat gyenge, negatív összefüggést. Itt megint az érzelmi ráhangolódás elsőbbségét látjuk az élmény mögött, de az is lehetséges, hogy az abszorpciós figyelem kevésbé tudatosul, mint az NBS által mért figyelmi elterelődés. Az *Apa és lánya c.* alkotásba való bevonódás kapcsán mértük a nézők

empátiás vonásait. Eredményeink az IRI Fantázia, Perspektíva felvétel és Empátiás törődés alskála és a NBS összpontszám között alátámasztották a feltételezett pozitív összefüggést: jobban bevonódtak azok, akik könnyebben tudnak behelyezkedni mások nézőpontjába, mások helyzetébe és fantáziavilágokba. A legerősebb összefüggést az Érzelmi bevonódás alskála mutatta a Fantázia és az Empátiás törődés alskálákkal, ami egybevág szakirodalmi eredményekkel (Bal et al., 2011).

Az NBS prediktív validitását három eredményünk is alátámasztja: a narratív bevonódás és az élvezet szakirodalomból jól ismert pozitív összefüggését (Busselle & Bilandzic, 2011; Sangalang et al., 2013; Zillman et al., 1975) vizsgáltuk regresszióanalízissel, és az általunk adaptált mérőeszközzel is megerősítettük (H4 és H5). Figyelemre méltó eredmény ezzel összefüggésben, hogy ugyan az alkalmazott filmtől függött a mérőeszköz előrejelző hatása az Élvezet és a Tetszés mértékére, mindkét esetben szignifikáns volt, és az alskálák közül leginkább a Narratív jelenlét bírt prediktív értékkel. A narratív bevonódás attitűdváltozást eredményező hatása Green & Brock (2000) kutatásai alapján nyert többszöri megerősítést, és mára a narratívumok gyakorlati alkalmazásának egyik fő motivációja. Saját vizsgálatunkban ugyan azonosítottunk olyan nemi erőszakra vonatkozó attitűdállításokat, amelyek változtak a *Valami két c.* film megnézése után a narratív bevonódás függvényében (H6), a Figyelmi fókusz és az Érzelmi bevonódás alskálák magyarázó ereje kifejezetten alacsony volt. Így a mérőeszköz vizuális narratívák attitűdváltozásra gyakorolt hatásának érvényességében további vizsgálatok szükségesek.

A demográfiai jellemzők tekintetében az eredményeink szerint a nők jobban be tudtak vonódni mindkét filmalkotásba, leginkább a narratív jelenlétük és az érzelmi bevonódásuk volt magasabb a férfiakénál. Ez azokkal a kutatási eredményekkel mutat egyezést, melyek a nők magasabb empátiás készségéről számolnak be (Kulcsár, 1998). Ugyanakkor nem elhanyagolható körülmény, hogy mindkét filmben női főszereplő van, így a nemi különbségeket férfi főszereplős alkotásokkal is javasoljuk ellenőrizni. Az életkor és az iskolai végzettség tekintetében vizsgálatunkban mindkét filmre nézve nagyobb volt az idősebbek narratív bevonódása, és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők is szignifikánsan erősebb érzelmi bevonódásról és narratív jelenlétről számoltak be a csak érettséggel és az érettséggel nem rendelkezőkhöz képest. Ezek a különbségek adódhattak abból is, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkezők valószínűleg többet olvashatnak, és így bizonyos kutatások alapján (Mar et al., 2006) magasabb empátiával rendelkezhetnek, valamint jobban preferálhatják a művészfilmeket. Az életkor és a narratív bevonódás összefüggése az életpaszta és a narratív fikciókkal való találkozások nagyobb számának jelentőségére mutat rá.

A vizsgálat limitációit figyelembe véve megemlítendő a részben hozzáférés alapú mintavételi eljárás, amit a nagyobb

elemszámmal és az alapvető demográfiai jellemzők kiegyenlítésével próbáltunk ellensúlyozni. A filmnézés technikai körülményeit igyekeztünk állandó szinten tartani, ugyanakkor az egyes csoportok hangulati és csoportközi történéseit nem kontrolláltuk.

Összefoglalva, kutatásunk célja az érvényes és megbízható magyar nyelvű NBS létrehozása volt. Eredményeink alapján a magyar változat – az eredetihez hasonlóan – megbízhatóan méri a bevonódási összértéket, a narratív megértést, a figyelmi fókuszáltságot, az érzelmi bevonódást és a narratív jelenléteket is. Ezen kívül a várt irányú összefüggéseket mutatja a vonásszintű abszorpcióval és empátiás készséggel, így a konvergencia és a tetszést és élvezetet bejósoló prediktív validitási vizsgálatok eredményei is megfelelőek. Meglátásunk szerint a következő filmes befogadásvizsgálatok egyik alpmérőeszközzé válhat a filmterápiás kutatásokban, Sherrick (2021) nyomán a történetre épülő számítógépes játékok hatásvizsgálataiban, valamint szereplőkkel rendelkező narratívumok különböző célú felhasználásaikor (pl. Bilandzic & Sukalla [2019] – klímavédelem, Kühne & Oprea [2020] – realityk fogyasztása, Kim et al. [2020] egészségügyi döntések megváltoztatása). A magyar nyelvű változat attitűdváltoztatásra való alkalmazása további vizsgálatokat igényel.

SUMMARY

HUNGARIAN VALIDATION OF NARRATIVE ENGAGEMENT SCALE

Background and aims: Being absorbed in the story is one of the main motivations of watching movies, as well as the source of experienced joy. In the light of the increasing consumption

of movies, we find it important to validate the internationally acknowledged Narrative Engagement Scale, which has lots of psychological associations.

Methods: In our cross-sectional research – based on convenience sampling – we analysed data of 406 participants (234 female; mean age: 30.8 years, $SD = 10.9$) who watched the short films of *Father and daughter* and/or *Something blue*. Measurements: Narrative Engagement Scale (NES), Tellegen Absorption Scale (TAS), Interpersonal Reactivity Inventory (IRI), Enjoyment Scale, Liking index, and questions regarding demographic and film-consumption characteristics.

Results: According to the confirmatory factor analysis the goodness of fit indexes of the 4-factor model are excellent in case of *Something blue* or acceptable in case of *Father and daughter*. The full scale and each subscale possesses values between acceptable and excellent level of reliability, its Cronbach- α between .72 and .93. According to the results of the concurrent validity examination there are levels of moderate and strong correlations between the full scale and the subscales of the Hungarian NES ($r = .55-.76$). Examining convergent validity, Hungarian NES showed a significant, weak, positive correlation with both trait absorption and trait empathy. According to predictive validity examination the total score of Hungarian NES and its certain subscales significantly predicted the variability of Liking and Enjoyment. Furthermore, the subscales Attentional focus and Emotional engagement predicted the variability of change of three attitudinal items related to rape in case of *Something blue* – in a negligible extent. Females, older and more educated participants engaged in the narratives of both movies significantly more intensively.

Conclusion: The Hungarian version of NES is a valid and reliable measurement tool – even in the case of different film genres.

Keywords: Narrative Engagement Scale, Hungarian validation, Interpersonal Reactivity Index, Tellegen Absorption Scale

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Jelen tanulmány megírását az OTKA 138108 számú projektje támogatta.

Ezúton szeretnénk köszönetet mondani az adatfelvételben közreműködő pszichológia szakos hallgatóknak.

IRODALOM

- Bal, M., Butterman, O. S., & Bakker, A. B. (2011). The Influence of Fictional Narrative Experience on Work Outcomes: A Conceptual Analysis and Research Model. *American Psychological Association, 15*(4), 361–370. <https://doi.org/10.1037/a0025416>
- Bálint, K. (2012). *A mozinézői válaszokat meghatározó narratív és személyiségtényezők. A fókuszálási stratégia és a kötődési jellemzők hatása a filmszereplőre vonatkozó nézői válaszok mintázatára.* [Doktori disszertáció]. Pécsi Tudományegyetem.
- Beaton, D. E., Bombardier, C., Guillemin, F., & Ferraz, M. B. (2000). Guidelines for the process of cross-cultural adaptation of self-report measures. *Spine, 25*(24), 3186–3191. [10.1097/00007632-200012150-00014](https://doi.org/10.1097/00007632-200012150-00014)
- Bilandzic, H., & Sukalla, F. (2019). The Role of Fictional Film Exposure and Narrative Engagement for Personal Norms, Guilt and Intentions to Protect The Climate. *Environmental Communication, 13*(8), 1069–1086. <https://doi.org/10.1080/17524032.2019.1575259>
- Busselle, R. W., & Bilandzic, H. (2008). Fictionality and Perceived Realism in Experiencing Stories: A Model of Narrative Comprehension and Engagement. *Communication Theory, 18*, 255–280. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2008.00322.x>
- Busselle, R. W., & Bilandzic, H. (2009). Measuring Narrative Engagement. *Media Psychology, 12*(4), 321–347. <https://doi.org/10.1080/15213260903287259>
- Bilandzic, H., & Busselle, R. W. (2011). Enjoyment of films as a function of narrative experience, perceived realism, and transportability. *Communications, 36*(1), 29–50. <https://doi.org/10.1515/comm.2011.002> De Gruyter Brill+2
- Davis, M. H. (1980). A multidimensional approach to individual differences in empathy. *JSAS Catalog of selected Documents in Psychology, 10*(4), 85.
- Djijic, M., Oatley, K., Zoeterman, S., & Peterson, J. B. (2009). On being moved by art: How reading fiction transforms the self. *Creativity Research Journal, 21*(1), 24–29. <https://doi.org/10.1080/10400410802633392>
- Fazekas, B. (2014). *Filmes befogadásvizsgálat: A Narratív Bevonódás Teszt hazai adaptációja.* [Kiadatlan MA szakdolgozat.] Károli Gáspár Református Egyetem.
- Feldman, T. (2018). *Using Fiction to Promote Empathy: A Comparison of the Effect of Reading Short Fictional Stories and Watching Short Fictional Films on Empathy in a Student Sample.* [Master's thesis.] Department of Psychology, University of Cape Town.
- Gerrig, R. J. (1993). *Experiencing Narrative Worlds.* Yale University Press.
- Green, M. C. (2004). Transportation Into Narrative Worlds: The Role of Prior Knowledge and Perceived Realism. *Discourse Processes, 38*(2), 247–266. https://doi.org/10.1207/s15326950dp3802_5
- Green, M. C., & Brock, T. C. (2000). The role of transportation in the persuasiveness of public narratives. *Journal of personality and social psychology, 79*(5), 701–721. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.79.5.701>
- Green, M. C., Kass, S., Carrey, J., Herzog, B., Feeney, R., & Sabini, J. (2008). Transportation Across Media: Repeated Exposure to Print and Film. *Media Psychology, 11*(4), 512–539. <https://doi.org/10.1080/15213260802492000>

- Hall, A. E., & Bracken, C. C. (2011). „I Really Liked That Movie.” Testing the Relationship Between Trait Empathy, Transportation, Perceived Realism, and Movie Enjoyment. *Journal of Media Psychology, 23*(2), 90–99. <https://doi.org/10.1027/1864-1105/a000036>
- Hu, L., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal, 6*(1), 1–55. <https://doi.org/10.1080/10705519.909540118>
- Kleinman, E., Caro, K., & Zhu, J. (2020). From Immersion to Metagaming: Understanding Rewind Mechanics in Interactive Storytelling. *Entertainment Computing, 33*, 1–17. <https://doi.org/10.1016/j.entcom.2019.100322>
- Kim, S. S., Lee, S. A., Mejia, J., Cooley, M. E., & Demarco, R. F. (2020). Pilot Randomized Controlled Trial of a Digital Storytelling Intervention for Smoking Cessation in Women Living With HIV. *Annals of Behavioral Medicine, 54*(6), 447–454. <https://doi.org/10.1093/abm/kaz062>
- Kuiken, D., Miall, D. S., & Sikora, S. (2004). Forms of Self-Implication in Literary Reading. *Poetics Today, 25*(2), 171–203. <https://doi.org/10.1215/03335372-25-2-171>
- Kulcsár, Zs. (1998). *Egészségpszichológia*. ELTE Eötvös Kiadó.
- Kühne, R., & Oprea, S. J. (2020). From Admiration to Devotion? The Longitudinal Relation between Adolescents’ Involvement with and Viewing Frequency of Reality TV. *Journal of Broadcasting & Electronic Media, 64*(2), 111–130. <https://doi.org/10.1080/08838151.2020.1728688>
- Lee, K. M. (2004). Presence, Explicated. *Communication Theory, 14*(1), 27–50. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2004.tb00302.x>
- Lumley, T., Diehr, P., Emerson, S., & Chen, L. (2002). The importance of the normality assumption in large public health data sets. *Annual Review of Public Health, 23*, 151–169. <https://doi.org/10.1146/annurev.publhealth.23.100901.140546>
- Mar, R. A., Oatley, K., Hirsh, J., dela Paz, J., & Peterson, J. B. (2006). Bookworms versus nerds: Exposure to fiction versus nonfiction, divergent associations with social ability, and the simulation of fictional social worlds. *Journal of Research in Personality, 40*(5), 694–712. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2005.08.002>
- Oatley, K. (1999). Why Fiction May Be Twice as True as Fact: Fiction as Cognitive an Emotional Simulation. *Review of General Psychology, 3*(2), 101–117. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.3.2.101>
- Riley, A. H., Sood, S., & Sani, M. (2020). Narrative Persuasion and Social Norms in Entertainment-Education: Results from a Radio Drama in Mozambique. *Health Communication, 35*(8), 1023–1032. <https://doi.org/10.1080/10410236.2019.1606137>
- Sangalang, A., Quintero Johnson, J. M., & Ciancio, K. E. (2013). Exploring audience involvement with an interactive narrative: implications for incorporating transmedia storytelling into entertainment-education campaigns. *Critical Arts, 27*(1), 127–146. <https://doi.org/10.1080/02560046.2013.766977>
- Sherrick, B. (2021). Empirically comparing flow, narrative engagement, and enjoyment as responses to a computer game. *Atlantic Journal of Communication, 29*(4), 230–245. <https://doi.org/10.1080/15456870.2020.1755289>

- Sherry, J. L. (2004). Flow and Media Enjoyment. *Communication Theory*, 14(4), 328–347. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2004.tb00318.x>
- Simor P., Köteles F., & Bódizs R. (2011). Elmerülés az élményben: a Tellegen-féle abszorpció skála vizsgálata egyetemista mintán. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 12(2), 101–123. <https://doi.org/10.1556/Mental.12.2011.2.1>
- Soto-Sanfiel, M.-T., & Angulo-Brunet, A. (2020). How European adolescents get engaged with films? Psychometric properties of the narrative engagement scale. *Profesional de la información*, 29(5), 1–13. <https://doi.org/10.3145/epi.2020.sep.02>
- Tal-Or, N. (2019). The Relationship Between Viewing Environment, Narrative Environment, and Involvement With Narratives: The Case of Temperature. *Human Communication Research*, 45(4), 395–426. <https://doi.org/10.1093/hcr/hqz007>
- Tal-Or, N., & Cohen, J. (2010). Understanding audience involvement: Conceptualizing and manipulating identification and transportation. *Poetics*, 38, 402–418. <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2010.05.004>
- Tamul, D. J., Holz Ivory, A., Hotter, J., & Wolf, J. (2020). All the President’s Tweets: Effects of Exposure to Trump’s “Fake News” Accusations on Perceptions of Journalists, News Stories, and Issue Evaluation. *Mass Communication and Society*, 23(3), 301–330. <https://doi.org/10.1080/15205436.2019.1652760>
- Tellegen, A., & Atkinson, G. (1974). Openness to Absorbing and Self-Altering Experiences („Absorption”), A Trait Related To Hypnotic Susceptibility. *Journal of Abnormal Psychology*, 83(3), 268–277. <https://doi.org/10.1037/h0036681>
- Yildiz Durak, H. (2019. március 11–13). Adaptation of measuring narrative engagement scale into Turkish language. [Conference paper] *13th International Technology, Education and Development Conference*, Valencia, Spain, 10031–10034. <https://doi.org/10.21125/inted.2019.2530>
- Zillman, D., Hay, T. A., & Bryant, J. (1975). The Effect of Suspense and Its Resolution on the Appreciation of Dramatic Presentations. *Journal of Research In Personality*, 9, 307–323. [https://doi.org/10.1016/0092-6566\(75\)90005-7](https://doi.org/10.1016/0092-6566(75)90005-7)

MELLÉKLETEK

1. melléklet. Narratív Bevonódás Skála

Instrukció: Az alábbi állítások az imént látott film során megjelenő nézői benyomásokra vonatkoznak. Minden egyes állításról döntse el, hogy mennyire érzi azt igaznak a saját filmélményével kapcsolatban! Karikázza be a megfelelő számot! Az 1-es szám bekarikázása azt jelenti, hogy egyáltalán nem érzi jellemzőnek az adott állítást, míg a 7-es szám bekarikázása azt jelenti, hogy teljes

mértékben jellemzőnek érzi az adott állítást a filmélményével kapcsolatban. Nincsenek jó vagy rossz válaszok, a kutatókat az érdekli, magára hogyan hatott az imént látott film!

1 – egyáltalán nem jellemző; 2 – kicsit jellemző; 3 – valamennyire jellemző; 4 – közepes mértékben jellemző; 5 – eléggé jellemző; 6 – nagyon jellemző; 7 – teljes mértékben jellemző

1. A történet megérintett érzelmileg.	1	2	3	4	5	6	7
2. Úgy éreztem, hogy a film egy új világot teremtett, ami hirtelen eltűnt, amikor a film véget ér.	1	2	3	4	5	6	7
3. Nehezen tudtam kibogozni a cselekmény fonalát. (F)	1	2	3	4	5	6	7
4. Bizonyos részeknél nehéz volt megértenem, hogy mi történik a filmben. (F)	1	2	3	4	5	6	7
5. A film közben úgy éreztem, hogy habár fizikailag a teremben vagyok, de képzeletben a történet világában vagyok benne.	1	2	3	4	5	6	7
6. A film közben elkalandoztak a gondolataim. (F)	1	2	3	4	5	6	7
7. Homályos számomra, hogy mi történt a szereplőkkel a filmben. (F)	1	2	3	4	5	6	7
8. A film közben azon kaptam magam, hogy más dolgokon gondolkodom. (F)	1	2	3	4	5	6	7
9. A film során időnként a történet világát közelebbi valóságnak éltem meg, mint a valós környezetet.	1	2	3	4	5	6	7
10. Nehezemre esett figyelmem a filmre. (F)	1	2	3	4	5	6	7
11. Együttéreztem egyes szereplőkkel.	1	2	3	4	5	6	7
12. A film közben örültem, amikor a szereplőnek sikerült valami, és elszomorodtam, amikor a szereplő szenvedett valami miatt.	1	2	3	4	5	6	7

Skálaképzési útmutató:

Az F a tétel fordított pontozását jelzi. A fordított tételek esetében 1 = 7, 2 = 6, 3 = 5, 4 = 4, 5 = 3, 6 = 2, 7 = 1 pont. Az egyes alskálák pontértékét a tételek összpontszáma adja; érdemes a teljes skála összpontszámát is kiszámolni.

Alskálák:

Narratív Megértés (az összes tétel fordított pontozású): 3., 4. és 7. tétel; Narratív Jelenlét: 2., 5. és 9. tétel; Figyelmi Fókusz (az összes tétel fordított pontozású): 6., 9. és 10. tétel; Érzelmi Bevonódás: 1., 11. és 12. tétel.